

Flickskolans kultur

Författare:

Ingela Schånberg

Vilka normer och värderingar gällde i landets flickskolor? Till vad skulle flickorna uppfostras och utbildas? Representerade flickskolorna en likartad kultur i landets olika städer?

En undersökning som gjorts av flickskolekulturen i Lund tyder på att stadens två flickskolor från början representerade två något olika kulturer – en högborgerlig och en lågborgerlig. De två skolorna, Elementarskolan i Lund för flickor (Rönströmska) grundades 1871 av pedagogen Anna Rönström.

Den andra, Lunds fullständigs läroverk för flickor (Lindbergska) startades 1880 av en läroverksförening bestående av män – professorer, godsägare och handlare. Den ena skolan ägdes och drevs av en kvinna utbildad vid Högre lärarinneseminariet i Stockholm, den andra av välbeställda och inom utbildningsområdet välmeriterade män.

Rönströmska var en liten skola. De flesta föräldrar valde Lindbergska. Fram till början av 1930-talet konkurrerade de båda skolorna om eleverna, men i och med skolreformen av 1927 slogs de 1933 samman till en skola, Lunds kommunala flickskola.

Individ och kollektiv

Religionen men även den nationella enheten var viktiga beståndsdelar i Lundaskolornas undervisning. Anna Rönströms personlighet och värderingar kom att präglade hennes skola. Hennes livssyn var grundad i kristen tro, där Grundtvig var en ledstjärna. Hennes tro, moral och pedagogik var delar av samma livsinställning och religion. Att vara medarbetare eller att som elev bli medarbetare i skapelsen var livets mål och mening. Samhället var en organisk enhet där alla arbetade för samma mål och det fanns bestämda uppgifter för var och en. Men moralen var också krävande. Hon ville skapa helgjutna människor genom pliktuppfyllelse och lydnad. En verkligt fri människa underordnade sig både den gudomliga och mänskliga lagen. Att inordna sig under helheten gällde också nationen. De unga flickorna som lämnade skolan uppmanades att göra sin plikt för fosterlandet, ett nyttigt arbete i det godas tjänst.

Undervisningen i Rönströmska skulle inte uppmuntra konkurrens och egoism utan samarbete. Flickorna skulle lära sig att tjäna eftersom det var allas kallelse. Anna Rönström menade också att skolorna skulle vara reformskolor där det praktiska inte ansågs mindre värt eller obegåvat. Hon ville förena teori med praktik. Den flickskolekultur som Anna Rönström representerade var inte meritokratisk, där individualitet, prestation och konkurrens mentalitet var honnörsord. Hennes undervisning syftade till det motsatta – eleven skulle lära sig att underordna sig auktoriteter och att villigt tjäna andra. I Rönströmska genomtyrades hela

verksamheten av den religiösa förankringen, medan de religiösa inslagen på Lindebergiska mer hörde till ett yttre ceremoniel.

Samhörighet och sammanhållning skapades också genom gemensamma aktiviteter som resor. Ytterligare en enhetsskapande faktor var elevernas sociala bakgrund. Läsåret 1928/29 kom 75 procent av flickorna från olika skikt inom borgerligheten. De övriga var arbetarflickor och jordbrukardöttrar.

Kvinnligt och manligt

Motsatsparet kvinnligt/manligt fanns på 1930-talet i symboler, bland lärarpersonalen, i undervisningens innehåll och i inställningen till kroppen. Flickskolemiljön var i hög grad en enkönad värld. I de förberedande klasserna kunde pojkar förekomma, men den egentliga flickskolan tog bara emot flickor. Lärarpersonalen på Lindebergiska var både kvinnlig och manlig, men det rådde en strikt uppdelning efter kön. Männen i lärarkåren hade högre akademisk utbildning och tjänstgjorde på gymnasietadiet. De var professorer och lektorer.

Kvinnorna undervisade i flickskoleklasserna och sin kompetens hade de fått vid något av landets lärarinneseminarier eller så var de utbildade vid någon facklig institution, t ex Konstfack. De kvinnliga lärarna var som regel ogifta och hade starka personligheter.

Skolmiljön på Lindebergiska innehöll många kvinnliga symboler. Fasadens alfreskomålningar avbildade fyra kvinnor ur den svenska historien som ansågs betydelsefulla – Heliga Birgitta, Kristina Gyllenstierna, drottning Hedvig Eleonora och Fredrika Bremer. De speglade olika delar av den högborgerliga kulturen i början av 1900-talet, religionen, nationen, konsterna och bildningen. De blyinfattade fönstren i skolans aula speglade den borgerliga kvinnans tre arbets- eller valmöjligheter i livet: den goda modern, studentskan eller den bildade kvinnan och, för det tredje, kvinnan som ägnar sig åt händernas verk, ett praktiskt arbete.

Den kvinnlighet som på 1930-talet odlades i flickskolan var familjeflickan, en väluppfostrad och lydig flicka som gör vad föräldrar och lärare säger till henne. Flickan skulle uppfostras till att bli snäll, ordenlig, inte ”sticka upp” eller ifrågasätta. Jämfört med realskolans mer rustika stämning var flickskolan mer feminin.

Under 1920-talet motiverades flickskolan från officiellt håll med flickornas speciella känslighet under puberteten. Därför behövde flickan en egen skolform där hon kunde ”skynda långsamt” för att inte överansträngas sig under sin känsliga period. Risker var att hennes fortplantningsförmåga nedsattes. En biologisk utgångspunkt och kopplingen till könsmoder och moderskap är tydlig. Skolformen betonade den allmänbildande teoretiska ämnena litteraturhistoria, språk och historia – en humanistisk inriktning. Tillsammans med slöjd och skolkök gavs flickskolan en speciellt kvinnlig bildningsprofil. Kunskaper i matematik och naturvetenskap ansågs inte tillhöra den kvinnliga naturen i lika hög grad som den manliga.

Ordning och kaos

Skolans uppgift var inte bara att utbilda utan även att fostra. Disciplin och ordning var honnørsord. Eleverna kontrollerades även utanför skoltid och brott mot reglerna straffades med anmärkningar i klassloggaren, hemanmärkning eller sänkt ordningsbetyg. Blev flickan med barn riskerade hon att bli relegerad. Flickornas livlighet och skämtlynne utgjorde kaotiska element som testade deras frihetsgrader. För de flesta innebar skoltiden en anpassningsprocess till det rådande samhället, få vågade utmana normerna. Honnørsorden disciplin, ordning och prestation hörde inte bara till den manliga läroverksvärlden utan var även under 1930-talet grundläggande drag i flickskolekulturen som element i en borgerlig kultur. Till skillnad från läroverkens kultur var flickskolan emellertid mer altruistiskt inriktad, kanske ett arv från den kristna etiken.

Flickskoleutbildningen försåg flickorna med ett kulturellt kapital bestående av bildning, en viss stil och uppfostran som gav dem ”kvalifikationer” för äktenskap och familj.

Litteratur

Läs mer om flickskolan, dess kultur och bildningsideal i Schånberg, I., *De dubbla budskapen. Kvinnors bildning och utbildning i Sverige under 1800- och 1900-talen*, Studentlitteratur 2004 eller en mer kortfattad version av samma författare, ”Kvinnors utbildning och ’livskarriärer’”. Flickskolorna i Lund på 1920- och 30-talet”, *Socialvetenskaplig tidskrift*, nr 2, 1997.

Artikeln har skrivits för webbplatsen Lärarnas historia och publicerades i mars 2010. För källreferens ange: Författare, Artikeltitle, www.lararnashistoria.se, 2010.